

ATATÜRK DEVRİ İZMİR BASINI VE KAMUOYU ÜZERİNDEKİ TESİRİ

Yrd.Doç.Dr. TURAN AKKOYUN *

A. GİRİŞ

Türklüğün, M. Kemal Atatürk'ün liderliğinde çağdaş, millî, lâik ve demokratik bir değişime uğradığı 1922-1938 yılları arasında İzmir basınının kamuoyu üzerindeki etkisinin ortaya konulması çıkış noktamız olmuştur. Bu araştırma, basını "dar anlamda" ele almakta, sadece gazete ve dergileri kapsamaktadır¹.

B. İZMİR BASINININ TEMSİLCİLERİ

1. Köklü bir geçmişe sahip olan İzmir basını², 1918 sonrasında ve şehrin işgali sırasında bile varlığını korumuştur³. İnceleyeceğimiz devirde hiçbir İzmir gazetesi "memleket-şumul bir mahiyeti" haiz olmamakla⁴ beraber hepsi, "cumhuriyet, hars, teceddüd, Türklük, dil birliği, vahdet-i milliye ve saire mesailde olduğu gibi", "garbî Anadolu'nun gazetesi sıfatıyla değil, bir Türk gazetesi salâhiyetiyle"⁵, hareket etmişlerdir. 9 Eylül 1922'den itibaren İzmir'deki basın-yayın organları sayılarını gittikçe artırarak önemli bir

* Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi.

- 1 "Geniş anlamda basın; belirli zamanlarda basılıp, her çeşit haberi ve fikirleri topluma ulaştırın tüm yayın ürünleridir... Dar anlamda basın; sadece gazete ve dergileri yani mevkuteleri kapsamaktadır, diğer basın ürünleri bu kavramın dışında kalmaktadır..." M. Nuri İnuğur, *Basın ve Yayın Tarihi*, 2. baskı, İstanbul 1982, s. 19.
- 2 İzmir basınının tarihî gelişimi için bk. Ziya Somar, *Bir Adamın ve Bir Şehrin Tarihi*, İzmir 1948, ss. 1-66; Oğuz Anı, *İzmir'de Kitle Haberleşmesi*, Ankara 1972; Zeki Arıkan, "Tanzimat ve Meşrutiyet Döneminde İzmir Basını", *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi*, I. ss. 103-111; Ayla Selşik Tamar, "İzmir Basını'nın Kökleri", *Yeni Asır*, nr. 30988, 29 Ağustos 1992.
- 3 Geniş bilgi için bk. Zeki Arıkan, *Mütareke ve İşgal Döneminde İzmir Basını (30 Ekim 1918-8 Eylül 1922)*, Ankara 1989, ss. 69-174.
- 4 Türkmenoğlu Zeynel Besim, "Üçüncü Meclis", *Hizmet*, nr. 867, 1 Teşrin-i Sani 1927; "Bizim intişar sahamız Kasaba hattından aşağı, Bandırma hattından Balıkesir'e, Aydın hattından Eğirdir ve Isparta'ya kadar hıfta-ı arazidir."
- 5 Ay.yer.

kaynak olma özelliklerini kuvvetlendirmişlerdir.

2. İncelediğimiz devirde, **Ahenk**, **Anadolu**, **Hizmet**, **Yeni Asır**, **Halkın Sesi** ve **Ticaret İzmir** basınının belli başlı temsilcileridir. Bunların yanında **Sada-yı Hak**, **Türk Sesi**, **Ahali**, **Türk İli**, **Yeni Gün**, **Serbes Cumhuriyet** ve **Ulusal Birlik** gibi fikrî cephesi ağır basan, ancak uzun süreli olmayan gazeteler vardır. Dergi olarak - özellikle - **Fikirler** ve ondan sonra da **Kültür**'den bahsedilmelidir.

3. 22 Şubat 1895 tarihinde yayın dünyasına çıkan ve II. Abdülhamid, Meşrutiyet, savaş ve Cumhuriyet yıllarında-fazla bir soruşturmayla uğramayan **Ahenk**, muhafazakâr ve ılımlı - biraz da pasif ve çekingen - tutumuyla tanınmıştır. Talat Onay, **Anadolu**'da **Ahenk**'in izlediği politikayı "suya sabuna dokunmamak mesleği" olarak ifade etmiştir. Fakat aynı **Anadolu** 11 yıl önce **Ahenk** hakkında "İzmir matbuatında ciddi, temiz bir mevkii sahibi olan **Ahenk**... "şeklinde bir değerlendirme yapmıştı⁶. Gazetenin sahibi Ali Nazmi, aynı zamanda imtiyaz sahibi ve mesul müdürüydü. Ölümünden sonra Cevriye İsmail imtiyaz sahibi olmuştur. Mesul müdürlüğe getirilen İbni Hazım Ferid daha sonra başmuharrir olur. Cumhuriyet'in ilânından sonra yerini Süleyman Şevket'e bırakmış, başmuharrirliğe de Mehmed Şevki geçerek 1928'e kadar bu görevde kalmıştır. Ardından Orhan Rahmi Gökçe bu görevde gelmişse de 1929'da başmakaleler önce azalmış, bir müddet sonra tamamen kaldırılmıştır. Gazetenin idarî ve teknik kadrosunun hemen hiç değişmediği dikkat çekmektedir⁷. İzmir'in bu önemli ve köklü gazetesi 2 Ocak 1930 tarihinde ve 10959 numaralı sayısıyla yayınına son vermiştir⁸.

4. İttihat ve Terakki'nin İzmir'deki yayın-organı **İttihat** gazetesinin yerine 6 Kasım 1911'de Haydar Rüşü yönetiminde yayına başlayan **Anadolu**, İzmir basın tarihinin en önemli gazetelerinden biridir. Gerek Meşrutiyet, gerekse Cumhuriyet devri tek-parti yönetimi sırasında iktidarın yanında olmuştur. Bu, yaptığı yorumlara açık bir şekilde yansımıştır. İzmir'in işgalinden dört gün önce kapatılır⁹. Sahibi Akhisar üzerinden İstanbul'a,

6 Talat Onay, "Celal Bayar 2", **Anadolu**, nr. 7384, 17 Kanun-ı Evvel 937; nr. 3508, 23 Şubat 1926.

7 Mehmet Dilbaz, **Ahenk Gazetesi Bibliyografyası (1914-1930)**, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Türk Dili Edebiyatı Bölümü, Bitirme Tezi, İzmir 1983, s. 3-4.

8 Gazetenin yayını durdurulmasında yeni alfabenin etkili olduğuna dair bk. **Hizmet**, nr. 1508, 5 Kanun-ı Sani 1930.

9 Arkan, **Mütareke...**, s. 6.

ardından Ankara'ya sonra da İtalyan işgalindeki Antalya'ya giderek 19 Aralık 1920 tarihinden itibaren **Anadolu**'yu orada yayınlar¹⁰.

Zaferden sonra İzmir'e gelerek çalışmalarını burada devam ettirir. 11 Haziran 1924'ten itibaren gazete yeniden İzmir'de yayınlanmaya başlar¹¹. 1951'de Haydar Rüştü'nün ölümü üzerine gazetenin sahipliğini üstlenen oğlu Aydın Öktem, "Gazete Halk Partisi'ni tutuyordu. Fakat Halk Partisi'nin yayın organı değildir" demiştir¹². **Anadolu**, üst üste gelen felâketler ve yangınlar karşısında zor durumda kalmış olmasına rağmen 1954'e kadar yayınlanır¹³. Bunu da kendisini sürekli yenilemesine borçludur. 1929'da "Gençlik ve Edebiyat Sahifesi", "Gençlik ve Sinema Sahifesi", "Kari-katürlerimiz Köşesi" 1935'de "Gençlik Sahifesi" 1937'de ise "Mizah Sahifesi", "Gençlik Sahifesi", "Öğretmen Sahifesi" gibi adlarla yeni köşe ve sayfa-lara yer vermiştir.

İncelediğimiz dönemin 1924-1938 yılları arasında **Yeni Asır** ile **Anadolu**'nun mevcut sayıları karşılaştırıldığında sanat, edebiyat, pedagoji ve fel-sefeye dair yazılarla, çeviri yazılar bakımından **Anadolu**'nun tartışılmaz üstünlüğü açıkça görülür.

5. **Hizmet** ise İzmir'in en eski gazetelerinden biridir. Gazetenin yeni devresi incelediğimiz dönemde 4 Ocak 1925 tarihinden itibaren **Yanık Yurd** adı ile yayınlanmaya başlamıştır. Zeynel Besim tarafından yönetilen gazete-nin ismi 364-381 sayılar arasında **Hizmet Yanık Yurd** olmuş, 382. sayı ve 1 Nisan 1926 tarihinden itibaren "meslek ve hayat-ı tahririyeden hiç bir te-

10 Ömer Sami Coşar, **Millî Mücadele Basını**, ş.y., t.y., s. 255.

11 **Ahali**, nr. 62, 11 Haziran 1340-1924; İzmir Millî Kütüphane'deki ilk sayısı nr. 3103, 16 Ha-ziran 1340/1924.

12 zkr. Seyhan Özer, **Anadolu Gazetesi Bibliyografyası (1929-1940)** E.Ü.E.F., T.D.E. Bölümü Bitirme Tezi, İzmir 1984, s. IV

13 Hülya Yenigül, **Anadolu Gazetesi Bibliyografyası (1940-1954)**, E.Ü.E.F., T.D.E. Bölümü Bitirme Tezi, İzmir 1987, (sayfa numarası verilmemiş); Haydar Rüştü Öktem, **Mütareke ve İşgal Anıları**, (Haz. Zeki Arıkan) Ankara 1991, ss. 18-22. Bu hatıralar yayımlandığında "Haydar Rüştü Bey'in işgal zamanına kadar yaptığı neşriyat ve vatanper-verane mesaisi şayan-ı takdirdir diyen **Memleket** gazetesi, onun aradan geçen zaman saikasıyla bazı şeyleri unuttuğu ithamında bulunmuştur." Bk. "Bir Tavzih ve Tekzib" **Mem-leket**, nr. 43, 28 Teşrin-i Evvel 927.

14 "Yanık Yurd, İzmir'in en zengin ve mütenevvi mündericatlî akşam gazetesi pek yakında..., **Türk İli**, nr. 21, 15 Kanun Evvel 1340/1924; "... bir yaşını ikmal günü **Yanık Yurd**, nr. 307, 4 Kanun-ı Sani 1926; nr. 371, 19 Mart 1926; **Anadolu**, nr. 3538, 30 Mart 1926.

15 **Hizmet**, nr. 917, 4 Kanun Sani 1928; Zeynel Besim, "Hizmet Sekiz Yaşında", nr. 2123, 4 Kanun Sani 1932.

16 "Yanık Yurd küfürbazlık yapıyor. **Yeni Gün**, nr. 114, 30 Teşrin-i Sani 1341-1925.

beddül olmadan tekrar **Hizmet**'e dönüştürülmüştür"¹⁴. Bu isim değişikliklerine rağmen **Hizmet**'in kuruluş tarihi 4 Ocak 1925 olarak kabul edilir¹⁵. Gazete sadece **Anadolu** ile değil **Yeni Gün** ile de tartışmaya girer¹⁶. Başta kadın hakları, alfabe ve Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın çok tartışıldığı bir basın-yayın organı olmuştur. Bu yüzden diğer gazetelerle girdiği pek çok tartışmada zaman zaman mesele hakarete kadar gitmiştir. 1931 başında yayınına bir müddet keser¹⁷. Mart'ta tekrar yayınlanmaya başlarsa da ancak 1933'ün sonuna kadar devam edebilir¹⁸. **Işık**'in verdiği haberlere göre; Raşit Halil Bey'in çıkardığı **Çiftçi** ile birleşmişse¹⁹ de **Anadolu**'nun ağır ve sert tepkisi ve ithamları üzerine bu gazete de Aralık 1933 başında yayınına durdurmuştur²⁰. Raşit Halil, **Anadolu**'nun tepkisi üzerine **Çiftçi**'yi kapatırken, bu gazetenin Zeynel Besim tarafından çıkarıldığını yalanlamak zorunda kalmıştır²¹.

6. 1895 yılında Selânik'de **Asır** olarak kurulan, 10-23 Temmuz 1908'den itibaren **Yeni Asır** adını alan gazete, Sadâ-yı Hakk'a göre 23 Ağustos 1924 tarihinde, **Anadolu**'ya göre ise 24 Ağustos 1924 tarihinde İzmir'e taşınır. Gazete kuruluşunun ellinci yılının muhasebesini 24 Ağustos 1945'de yapmıştır. Bu muhasebe İzmir'e taşındığı gün yapılmış olabilir²². **Hizmet**'ten anlaşıldığı kadarıyla 1929'da **Yeni Asır-Hizmet** arasında bir çekişme vardır²³. Yine **Hizmet**, 1932'de **Yeni Asır**'ın sahiplerinden Ali Şevket ve Behzat Arif Bey

17 **Yeni Asır**, nr. 7304, 25 Kanun Sani 1931.

18 1933'ün sonuna doğru yayını durduran **Hizmet**'in sahibi 26 Şubat 1934 tarihinde vilâyete bir beyanname vererek gazetenin kapandığını bir daha çıkarmayacağını bildirmiş ve lazımgelen muamelenin yapılmasını isteyerek (**Anadolu**, nr. 5848, 27 Şubat 1934; **Yeni Asır**, nr. 8576, 27 Şubat 1934), yayınına resmen bitirmiştir. "Vilâyetçe **Hizmet** gazetesinin çıkarılmasına ait müsaade geri alınmıştır." (**Yeni Asır**, nr. 8591, 18 Mart 1934); Oğuz Arı, bu gazetenin yerine **Hadisat** gazetesinin çıkıp kapandığını belirtir ki yanlıştır. (Arı, a.g.e., s. 34); **Hadisat** 1931 tarihinde çıkar ve kapanır, **Hizmet**, nr. 1960, 29 Temmuz 1931; nr. 1968, 9 Ağustos 1931; nr. 1994, 8 Eylül 1931; Ayrıca bk. Turan Akkoyun, "Zeynel Besim Sun'un Mühim Bir Eseri, **Tarih ve Toplum**, nr. 115, Temmuz 1993, s. 63.

19 **Işık**, nr. 53, 14 1. Teşrin 1933.

20 "Öğrenebilir miyiz?" **Anadolu**, 5756, 17 Teşrin-i Sani 1933.

21 **Anadolu**, nr. 5781, 6 Kanun Evvel 1933.

22 "... yarından itibaren...", **Sada-yı Hak**, nr. 1417, 22 Ağustos 1340/1924; "... bugünden itibaren...", **Anadolu**, nr. 3158, 24 Ağustos 1340/1924; "Yarım Asırlık Muhasebe, **Yeni Asır**, nr. 12417, 24 Ağustos 1945: Türkmen Parlak ise 26 Ağustos 1924 tarihini "**Yeni Asır**'ın ikinci doğum günü" olarak kabul eder. Türkmen Parlak, **Yeni Asır'ın İzmir Yılları**, I, İstanbul 1989, s. 203; Oğuz Arı, gazetenin İzmir'e taşınma tarihini 1923 olarak belirtir, (Arı, A.g.e., s. 36) ki baskı hatası değilse yanlıştır.

23 Örnek için bk. **Hizmet**, nr. 1303, 18 Nisan 1929.

kardeşlerin **Yeni Devir** isminde bir gazete çıkararak gazeteden ayrılacaklarını bildiren iki haber²⁴ yayınlamışsa da bu şahıslar gazeteyi bırakmazlar. Hüseyin Hulki ve Aydın Öktem **Yeni Asır**'ın tavrının "hergün değiştiğine" dikkat çekmişlerdir²⁵. 1930 sonrasında imtiyaz sahibi ve Tahrir Müdürü Ali Şevket, Başyazar ve Umumî Neşriyat Müdürü İsmail Hakkı'dır. İzmir'de zamanın önemli gazetesi **Anadolu** ile kıyaslandığında edebî ve fikrî yazıların azlığı dikkat çekmektedir²⁶.

7. **Ahenk**'in haberine göre 24 Mayıs 1919'da, **Ahali**'nin tebrikine göre 26 Mayıs 1919'da yayınlanmaya başlayan **Sadâ-yı Hakk**'ın²⁷ imtiyaz sahibi ve Başyazarı Mehmed Sırrı, Mesul Müdürü İsmail Hakkı'dır. Gazete 17 Mart 1925'e kadar yayınlanmıştır²⁸. Kapatılan gazetenin sahibi Mehmed Sırrı 15 Haziran 1930 tarihinde **Halkın Sesi**'ni yayınlamaya başlar. İdarî işlerden sorumluluğu kardeşi Reşat Sırrı ile birlikte üstlenmiştir²⁹. Oğuz Arı, gazetenin **Sadâ-yı Hakk**'ın isim değişikliği ile devamı olduğunu³⁰ iddia eder ki, yöneticiler açısından doğrudur ancak sayı olarak bir devamlılık yoktur. **Halkın Sesi**, hemen her konuya temas ederek, **Cumhuriyet** ve **Ulus** gibi İzmir dışındaki gazetelerle bağlantı kurarak iktibaslar yapıp muhtevasını zenginleştirmiştir. Yayın hayatı boyunca günlük olayları esas almanın yanında seri yazıları ile okuyucuyu aydınlatmaya çalışan, yazar ve şairleri destekleyen bir gazete görünümündedir³¹. Gazetenin sahibi Mehmet Sırrı Şanlı'nın seri romanları dikkat çekicidir.

8. Batıda benzerleri olan **Ticaret**, Oğuz Arı'ya göre, Sûha Sukuî Tükel

24 **Hizmet**, nr. 2219, 29 Nisan 1932; nr. 2221, 2 Mayıs 1932.

25 Hüseyin Hulki, "Biz komünist olamayız" **Hizmet**, nr. 2114, 24 Kanun-ı Evvel 1931; Aydın Öktem, "Yeni Asır daima kaypak bir yayın politikası izlemiştir. Yeni Asır, daima Halk Partisi'nin muhalifiydi" demiştir. Zkr. Özer, a.g.t., s. IV.

26 Güler Özdemir, **Yeni Asır Gazetesi Bibliyografyası (1931-1950)**, E.Ü.E.F., T.D.E. Bölümü, Bitirme Tezi, İzmir 1983, ss. 1-4.

27 "Dün sabahtan itibaren, **Ahenk**, nr. 7085, 25 Mayıs 1335/1919: "Sada-yı Hak refikimiz bugün altıncı seneye basmıştır..." **Ahali**, nr. 44, 26 Mayıs 1340-1924.

28 "**Sada-yı Hak refikimizin hükümetin emriyle dün gecedan itibaren sedd edildiği haberi alınmıştır.**" **Ahenk**, nr. 9468, 18 Mart 1341/1925: gazetenin kapatılma tarihinin 9 Mart olduğunu belirtirse (Hıfzı Topuz, 100 Soruda Türk Basın Tarihi, İstanbul Mart 1973, s. 40.) de İzmir Milli Kütüphane'de 16 Mart 1341 tarihli sayısı mevcuttur. 1931'de gazetecilikten men edileceği söylentileri ortaya çıkınca **Halkın Sesi** sahibi Başvekil İsmet Paşa'ya çektiği telgrafına "**Sada-yı Hak** ile millî amale hizmet ettiğini" **Hizmet**, nr. 1961, 29 Temmuz 1931 belirten ifadeyi ekler.

29 **Anadolu**, nr. 4717, 16 Haziran 1930; **Ticaret-Çiftçi**, nr. 2786, 17 Haziran 1930.

30 Arı, **A.g.e.**, s. 34.

31 Ayşe Açıkan, **Halkın Sesi Bibliyografyası**, E.Ü.E.F., T.D.E. Bölümü, Bitirme Tezi, İzmir 1990, s. X.

tarafından çıkarılmıştır³². **Anadolu**'da "gazete dağarcığı" olarak ifade edilen Raşit Halil'e dair bir yazıda **Ticaret**'in imtiyazının da bu kişi tarafından alındığı belirtilmektedir³³. Bu gazete amacı itibariyle ticari konulara ağırlık vermekle birlikte zaman zaman inkılâbın çeşitli meselelerine de girmiştir. 1922 senesinde yayın hayatına çıkmıştır.

9. Bir diğer ticarî gazete de İzmir'in Yunan işgalinden kurtuluşunun beşinci yılında 9 Eylül 1927 tarihinde yayın hayatına başlayan **Memleket**'tir. İmtiyaz sahibi Mahmud Reşad, mesul müdürü ise Kemal Turan idi. Ticarî mahiyette olmakla beraber gazetede siyasî, edebî yazılar İzmir basının kendi iç kavgasının (**Hizmet-Anadolu**) yanında "İzmir'in İşgali Esrarı" başlıklı tefrika dikkate değerdir. Bu gazetenin İzmir Millî Kütüphane'de nr.2-62, 11 Eylül-27 Teşrin-i Sani 1927 arası nüshaları mevcuttur³⁴. Gazetenin sahibi,hemen sonra **Hürriyet** gazetesini yayınladı.

10. Tahminen 28 Mayıs 1923 tarihinde yayın hayatına giren **Türk Sesi**'nin³⁵ sorumlu müdürü aynı zamanda **Türk İli**'nin imtiyaz sahibi Nazmi Sadık'tır. **Türk Sesi** edebî bir gazete olmakla beraber Çiftçi Necati'nin ziraatle ilgili yazıları da oldukça önemlidir³⁶.

11. İmtiyaz sahibi ve başyazarı Ağâh Sabri, Heyet-i tahririye ve İdare Müdürü Abdurrahman Şeref olan **Ahali**, 1924 Nisanı'nda yayın hayatına

32 Arı, a.g.e., s. 35.

33 **Anadolu**, nr. 5754, 5 Teşrin-i Evvel 1933; Bu bilgi, yazar Şeref Üsküp ile 14 Ocak 1992'de yaptığımız mülakatta doğrulanmıştır. Üsküp'e göre, emekli komiser Reşit Bey **Ticaret** gazetesini ilk kez çıkarmış, 1930'larda gazeteyi kapatıp matbaaya geçmiştir. Önemli miktarda abonesi bulunmakta idi. Sûha Sukutî Tükel, incelediğimiz dönemdekini değil, 1942'den itibaren yayınlanmaya başlayan **Ticaret**'i çıkarmıştır. Muhtemelen 1922 tarihinde çıkmaya başlamıştır. 1925-1930 tarihlerine ait sayıları Beyazıt Devlet Kütüphanesi'nde mevcuttur. 1927 sonlarında pek çok sayfası boş olarak yayınlanmıştır. 4 Haziran 1930 tarihinde (nr. 2775) **Ticaret-Çiftçi** başlığı ile yayınlanırsa da 25 Temmuz 1930'da (nr. 2880) tekrar eski ismine dönmüştür. 1930'larda ismini yine değiştirerek İzmir Ticaret Postası'na dönüşür. 1935 yılına ait sayıları İzmir Millî Kütüphane'de mevcuttur.

34 İsmi'nin hemen altında "Cum'a ertesinden ma'ada her gün çıkar siyasî ve ticarî gazetedir" ibaresi bulunan Memleket hakkında Ömer Faruk Huyugüzel tarafından henüz yayınlanmayan bir bibliyografya çalışması yapılmıştır.

35 **Türk Sesi**, nr. 304, 27 Mayıs 1340/1924.

36 Nermin Demir, **1918-1924 Tarihleri Arasında İzmir'de Çıkan Gazetelerin Bibliyografyası**, E.Ü.E.F., T.D.E. Bölümü, Bitirme Tezi, İzmir 1988, s. 7; Belgin Akalın, **Türk Sesi Gazetesi Dizini (1923-1924)**, E.Ü.E.F., Tarih Bölümü, Lisans Tezi, İzmir 1986-1987, ss. 1-10; "... Türk Sesi, zengin içeriği, seçkin yazı kadrosu, savunduğu düşünceler bakımından oldukça önemli bir gazete olarak görülmektedir.

başlamış olmalıdır³⁷. Millî Mücadele devrine ait ilk hatıralardan biri bu gazetede yayınlanmıştır³⁸.

12. 21 Kasım 1924 tarihinde yayınlanmaya başlayan **Türk İli**, 19 Ocak 1926 tarihinde kapanmıştır³⁹. İmtiyaz sahibi aynı zamanda **Türk Sesi**'nin sorumlu müdürü Nazmi Sadık'tır. Terakkiperver Cumhuriyetçi Fırka'yı desteklemiştir. N. Sadık'ın yanında kısa bir müddet Zeynel Besim de tahrir müdürü olarak görev alır⁴⁰. Basının kendi içindeki kavgaların bir uzantısı olarak **Yeni Gün**, **Türk İli**'nin ilânlar ile yayınlandığını ve henüz gazete olmadığını iddia etmişse⁴¹ de buna katılmaya imkân yoktur.

13. Ankara'da çıkan **Yeni Gün**, **Cumhuriyet**'e dönüştükten sonra 1925 Temmuzunda İzmir'de yayınlanmaya başlamıştır. İmtiyaz sahibi yine Yunus Nadi idi. Aslında gazete Mart 1925'de Tahrir-i Sukûn Kanunu gereğince kapatılan **Sada-yı Hak**'ın sahibi Mehmed Sırrı tarafından çıkarılmakta idi⁴². Gazetenin mesul müdürü M. Turgut 1926 başında **Anadolu**'ya geçmiştir⁴³.

14. 26 Ekim 1930 tarihinde yayınlanmaya başlayan **Serbest Cumhuriyet**'in yazı işleri müdür Behzat Arif, mesul müdür H. Lami, başyazarı da Faik Muhittin'dir. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nı desteklemiştir. Ancak bu partinin en hararetli destekleyicisi **Hizmet**'e karşı tavır olarak ilk sayısında "**Hizmet kırık kalem torbasıdır**" demiştir. Bunda **Yeni Asır** ile olan bağlantısı etkili olmuştur. Gazete politik haberler, yorumlar ve yazıları yoğun olarak yayınlarken, mahallî olaylara daha az yer vermiştir. Yayınında iktidarı hedef alan gazete, 1930 Türkiye'si'nin siyasî hareketliliğini sergilemektedir. Ayrıca 1930-1940 arasında İzmir'de yayına giren ve kapanan gazetelerden **Ulusal Birlik** hariç oldukça kapsamlı olmak-

37 Demir, a.g.t., s. 8.

38 Ağâh Sabri, "İstiklâl Harbi Hatıratı" **Ahali**, nr. 41-104, 22 Mayıs-10 Ağustos 1940/1924.

39 **Ahenk**, nr. 9731, 19 Teşrin-i Evvel, 1340/1924; "Cumartesi gününden itibaren intişara başlayan **Türk İli**..." **Sadâ-yı Hak**, nr. 1495, 23 Teşrin-i Sani, 1340/1924; "Türk İli, 21 Teşrin-i Sani 341 tarihinde bir yaşını ikmal edip, iki yaşına giriyor", **Türk İli**, nr. 202, 11/12 Teşrin-i Sani 1341/1925; **Anadolu**, nr. 3479, 20 Kanun Sani 1926

40 Yazar kendi ifadesiyle "zannederim on yedi gün kadar" tahrir müdürlüğü yapmıştır. Orhan Rahmi, "Zeynel Besim Tahrir Hayatını Anlatıyor" **Hizmet**, nr. 898, 13 Kanun Evvel 1927; Aynı metin için bk. Habibe Keskin, **İzmirli Yazarlara Dair Hatıra ve Röpörtajlar**, E.Ü.E.F., T.D.E. Bölümü, Lisans Tezi, İzmir 1986, ss. 137-143.

41 **Yeni Gün**, nr. 114, 30 Teşrin-i Evvel 1341-1925.

42 İzmir basınının bugün en yaşlı temsilcilerinden 1903 doğumlu Zeki Özkaner ile 20 Kasım 1922 tarihinde yaptığımız mülâkattan elde ettiğimiz bilgiden.

43 **Ahenk**, nr. 9734, 25 K.S.1926.

la beraber köklü gazetelerin gerisinde kalmıştır⁴⁴.

15. Mahallî, iktisadî ziraî ve ticarî meseleler üzerinde duran **Işık**, 8 Teşrin-i Evvel 1932 tarihinde çıkmaya başlayan haftalık gazetedir. İzmir basınının genelinden ayrı olarak siyonizme ve yahudilere karşı faaliyeti ile tanınan Cevat Rifat'a ve onun yayınladığı **Millî İnkılâb**'a açık tavır alır. Bu tavırda **Işık**'ın sahibi Ruscuklu Fahri'nin Mason olmasının etkisi olmalıdır⁴⁵. İzmir Millî Kütüphane'deki son nüshası nr. 146. 6 Nisan 1936 tarihlidir.

9 Aralık 1933'de yayına giren **Millî Birlik**⁴⁶, dilde sadeleşmenin bir işareti olarak nr. 299, 1 Aralık 1934'de adını **Ulusal Birlik**'e çevirerek faaliyetine devam eden bir akşam gazetesidir. Haydar Rüstü ve Hamdi Nüzhet tarafından yönetilmiş, siyasî, edebî ve fikrî yazılara önem vermiştir. Yayınının sonuna doğru gazetenin kapsamı zayıflamıştır.

İzmir basınında yalnız gazete değil, bunların yanında önemli dergiler de vardır. İzmir ve civarında ilim, sanat ve terbiye hareketlerine yer veren **Fikirler**, kültür hayatında dikkate değer yeri olan bir dergidir. **Fikirler** iki devre halinde 370 sayı yayınlanmıştır. Birinci devre Temmuz 1927-Haziran 1947 arasındaki 334 sayıyı ikinci devre ise Temmuz 1947-Haziran 1950 arasında 36 sayıyı kapsamaktadır. Başlangıçta sınırlı ve mütevazî imkanlarla gençliğe ve memleket irfanına destek verme gayesi ile yayınlanan derginin temel ilkesi milliyetçiliktir⁴⁷. 1 Şubat 1936 yılında İzmir Halkevi'ne bağlanmış ve onun yayın organı olmuştur⁴⁸.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ülkemizde **Fikirler** gibi ancak bir-iki dergi vardır. Zaten bu dergi şu ana kadar İzmir'in en uzun süre yayınlanan dergisidir. Derginin pedagoji, sanat, psikoloji, edebiyat ve dil alanında geniş bir okuyucu kitlesine hitap edebilecek nitelikteki yazıları onun çok tutulması ve yaşamasının esas sebebidir. Daha yayınlanmadan **Ahenk**'de "çok

44 Sacit Ayhan, **1930-1940 Yılları Arasında İzmir'de Yayınlanan Gazeteler**, E.Ü.E.F. T.D.E. Bölümü, Mezuniyet Tezi, İzmir 1988, ss. 7-11.

45 Ruscuklu Fahri, "Masonluk Aleyhdarlığı: Bir Mason M.E. Bey'e cevap veriyor", **Anadolu**, nr. 5136, 21 Teşrin-i Evvel 1931; Aynı konuda bk. Turan Akkoyun, "1934'de Orkun ve Millî İnkılâb'ın Kapatılmasına Mahallî Bir Bakış, 3 Mayıs 1944 Türkçülük Günü Ellinci Yıldönümü Armağanı", ss. 44-50.

46 "Millî Birlik gazetesi çıkıyor.", **Anadolu**, nr. 5780, 5 Kanun-ı Evvel 1933; **Halkın Sesi**, nr. 1040, 9 Kanun Evvel 1933; "Geçen yıl bugün çıkmıştık, **Ulusal Birlik**, nr.306, 9 Birinci Kanun 1934; nr. 566, 10 Birinci Kanun 1935.

47 Mehmed Midhat, "Fikirlerin İlk Senesi, **Fikirler**, nr. 24, 15 Temmuz 1928, s.1.

48 "İzmir Halkevi dergimiz ile yakından ilgilendi, korumasına aldı," Rahmi Balaban, "Fikirler" **Fikirler**, nr. 133, 1 Şubat 1936, s. 1.

kıymetleri muhtevi olarak intişar edeceği memnuniyetle⁴⁹, ifade edilmiştir. İlk 30 sayısı eski harflerle çıkmış ve 1 Ocak 1929 tarihinden itibaren yeni harflerle yayınlanmıştır. Zaman zaman özel ekler de vermiştir. İncelediğimiz dönemin mesul müdürü Ahmet Hikmet'dir⁵⁰.

İnkılâpları "yığınlara ulaştırmak ve benimsetmek" gayesini taşıyan **Kültür**, Cumhuriyet'in ilânının onuncu yılı münasebetiyle Asım İsmet'in kendi gayretiyle 28 Ekim 1933 tarihinde yayınlanmaya başlandı. 96 sayı yayınlanarak 15 Haziran 1940 tarihinde kapanmıştır. Edebiyat ve tenkit yazılarına ağırlık veren dergi imlâda bir tutarlılık gösterememiştir. Kapsamının büyük bir kısmını teşkil eden "eğitim ve terbiye" ile ilgili yazılardan anlaşıldığına göre dergi, "yığına" değil de "yığını yetiştirecek olan aydın tabakaya ve bilhassa öğretmenlere" hitap etmektedir. İlk sayısı **Yeni Asır**'da konuları hayattan, inkılâbın yaşatıcı ruhundan alınmış ve işlenmiş, İzmir gençliğinin kuvvetli bir ihtiyacını karşılayan "beklenen mecmua" olarak geniş bir yazı ile takdim edilmiştir⁵¹. Bazı eksiklik ve tutarsızlıklarına rağmen, İzmir basınının bir organı olarak belli bir boşluğu doldurmuştur.

İncelediğimiz dönemde bu basın-yayın dışında pek çok gazete ve dergi daha yayınlanmıştır. Kültür hayatındaki etkileri ve yerleri oldukça sınırlı olan koleksiyonları da ya hiç olmayan veya çok az olan bu gazete ve dergiler hakkında bilgi vermeksizin isimlerini zikretmekle yetineceğiz⁵². Bunlardan bazıları:

Gazeteler;

1. Akın
2. Bakkaliye
3. Cingöz
4. Çiftçi
5. Doğru Ses
6. Efe
7. Ege
8. Ege'de Yeniyol

49 Ahenk, nr. 10170, 29 Haziran 1927.

50 Fikirler hakkında geniş bilgi için bk. Füsun Örsel, **Fikirler Dergisi Bibliyografyası**, E.Ü.S.B.F., Türkoloji Bölümü, Mezuniyet Tezi, İzmir 1981, ss. I-IX.

51 **Yeni Asır**, nr. 8493, 21 Teşrin-i Sani 1933.

52 Turan Akkoyun, "Atatürk Döneminde İzmir Basınının Genel Durumu, Ege Üniversitesi Son Yüzyıllarda İzmir ve Batı Anadolu Uluslararası Sempozyumu, İzmir-Çeşme, 28.IX-2.X 1992, İzmir 1994, ss. 237-247.

9. Emek
 10. Hakikat
 11. Halk
 12. Havadis
 13. Hilâl
 14. Hürriyet
 15. İmdat
 16. İzmir
 17. İzmir Dokuz Eylül Sergisi
 18. Kahkaha
 19. Kaynana
 20. Millî Birlik
 21. Sabah Postası
 22. Şark
 23. Terbiye
 24. Ticaret ve Piyasa
 25. Türk Gençleri
 26. Yeni İbiş
 27. Yeni Yol
 28. Yürgü
- Dergiler;
1. Anadolu Kliniği
 2. Çocuk Yıldızı
 3. Ege Işıldağı
 4. Enternasyonal İzmir Fuarı
 5. Fen ve San'at
 6. Güzel Günler
 7. Haftalık Resimli İzmir
 8. İzmir Barosu Dergisi
 9. İzmir İdman Mecmuası
 10. İzmir Kliniği
 11. İzmir Kültür Lisesi
 12. İzmir Ticaret ve Sanayi Odası Mecmuası
 13. İzmir'de Yeni Yol
 14. Kaynak

15. Leylek
16. Okul Sesi
17. Okul ve Ulus
18. Resimli Yurd
19. Sıhhî Cidal
20. Türk Kooperatifçisi
21. Teyyare
22. Yeni İzmir
23. Yıldız

İzmir basınında pek çok öğretmen ve avukat makale ve açık mektup yayınlarken yazarlar arasında yer almıştır. Ayrıca Haydar Rüştü, Enver, Mustafa Kemal ve Benal Nevzat (Hanım), gibi milletvekilleri, Mustafa Necati ve Mahmut Esat (Bozkurt) gibi bakanlar önemli sayıda makale yayınlamışlardır. İzmir basınına bu bakımdan önemi büyüktür. Cevriye İsmail ve Hasena Nalan gibi kadın yazarların da bulunduğunu unutmamak gerekir.

Çağdaş, millî, lâik ve demokratik düzene geçilirken meydana gelen ani ve köklü değişiklikler, özellikle yazarların fikirlerinde -bir yıl bile geçmeden- büyük değişimlere daha doğrusu zıtlıklara sebep olmuştur. İzmir basınında bunun en iyi örneği Zeynel Besim Sun olsa gerektir. Bazı yazarlar ise Türk İnkılâbı hakkında bir şey yazmamağa âdeta itina göstermişlerdir. Nitekim incelediğimiz dönemin önemli yazarlarından Tokadizade Şekip buna en iyi örnek olmalıdır⁵³. İzmir basınındaki hararetli tartışmalardan alfabe meselesine⁵⁴ dair yazı yazmağa davet edilmiş, ancak yazar olumlu ya da olumsuz bir cevap vermemiştir. Bazı yazarlar ise sahip oldukları ilimle basında kendisini kabul ettirmiştir. Buna en iyi örnek Mehmet Necip Türkçü'dür⁵⁵. Bazıları ise az yazmış fakat basında iz bırakmıştır. Raif Nezih bunlardan biri sayılabilir⁵⁶.

İzmir basınına kendi içindeki kavgası da önemli bir inceleme konusu

53 Yazar hakkında bk. Sebahattin Çağın, **Tokadizade Şekip-Hayatı ve Eserleri**, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (E.Ü.S.B.E.), Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 1989.

54 İzmir basınındaki alfabe tartışması şurada tahlil edilmiştir: Akkoyun, **A.g.t.**, ss. 147-188.

55 Bk. Ömer Faruk Huyugüzel, **Necip Türkçü**, Ankara 1988.

56 Bk. Ayten Aytakin, "Raif Nezih Bey" **Hür Efe**, nr. 12884, 29 Temmuz 1993.

olabilecek kadar geniştir; **Anadolu-Yanık Yurd (Hizmet), Anadolu-Sadâ-yı Hak, Yanık Yurd-Yeni Gün, Türk İli-Yeni Gün, Hizmet-Yeni Asır, Halkın Sesi-Hizmet, Anadolu-Halkın Sesi** yanında 1925'de bir de **Sadâ-yı Hak-Hâkimiyet-i Milliye** sürtüşmesi vardır. Bu sürtüşmeden kısa bir süre sonra **Sadâ-yı Hakk**'ın Tahrir-i Sükûn Kanunu gereğince kapatılmış olması ilginçtir. Basındaki kavganın dışında kalabilen tek gazete, izlediği geleneksel ılımlı-pasif politika gereği sebebiyle **Ahenk**'dir. Buna rağmen o da yayın hayatını pek fazla sürdüremez.

Zeynel Besim ve Mehmed Sırrı'ya göre İzmir basını, İstanbul basınından çok farklıdır. İstanbul basını eskinin kalıntısı olduğundan yeni Türk basını gibi inkılâpları idrak edememektedir. İzmir basını ise yeni Türk basınının temsilcisi olduğu gibi eskileri de kendisini yenileyebilmiştir⁵⁷. Muhalifliği ile tanınmış olan bu yazarlar İstanbul basınına âdeta Türk basınının dışında telâkki etmektedirler ki buna katılmaya imkân yoktur. Onların yorumu olsa olsa dikkatleri İzmir basınına çekmek veya kendilerine zaman zaman yapılan ağır ithamları üzerlerinden atmaktır.

Bu arada basının teşkilâtlanması da önemli bir olaydır. Millî Mücadele sonrasında var olan pek çok sıkıntı basını etkilemişti. Bu sıkıntıyı azaltabilmek için 26 Aralık 1924 tarihinde "İzmir Türk Gazetecileri Cemiyeti" teşekkül etti⁵⁸.

İzmir basını 1934'de hazırlanmakta olan Matbuat Kanunu'ndaki değişikliği "Cumhuriyete lâyük bir matbuat kuvveti canlandırması, inkılâbın noksan kalan cephesinin tamamlanması"⁵⁹ 24 Mayıs 1935 tarihinde toplanacak basın kurultayını "Türk basını var olduğunu... yarın anlayacaktır"⁶⁰ ifadeleriyle karşılamış olmasına rağmen, "Matbuat Rolünü Oynamıyorsa" başlıklı yazıdan anlaşıldığı kadarıyla bunlar

57 Zeynel Besim, "Gazinin Nutku", **Yanık Yurd**, nr. 271, 3 Teşrin-i Evvel 1341/1925; Mehmed Sırrı, "İstanbul ve İzmir Matbuatı", **Halkın Sesi**, nr. 860, 2 Mayıs 1932.

58 Anadolu, nr. 3156, 27 K.E. 1340/1924.

59 İsmail Hakkı, "Matbuat Kanunu", **Yeni Asır**, nr. 8632, 4 Mayıs 1934; Aslında Matbuat Kanunu 1931'de kabul edilmiştir. "1931 tarihli Matbuat Kanunu ve Adliye ve Dahiliye Encümenlerinden mürekkep muhtelif encümenin tadilat mazbatası" için bk. Server İskit, **Türkiye'de Matbuat Rejimleri**, İstanbul 1939, ss. 68-93; Kanunda 14 Mayıs 1932, 4 Haziran 1932, 8 Haziran 1933, 23 Temmuz 1934'de "ufak", 27 Haziran 1938 ve 1 Haziran 1946'da "büyük" değişiklikler yapılmıştır. Topuz, a.g.e., s. 150; "1931-1938 yıllarında oldukça sınırlı bir basın özgürlüğü vardır." **Ay. Es.** s.152; İsmail Hakkı'nın bahsettiği "Matbuat Kanunu" 1931'de kabul edilen kanunun 51. maddesinin değişmesidir. Bu değişiklik için bk. İskit, a.g.e. ss. 105-107.

60 ***, "Türk Basın Kurultayı Toplanırken", **Anadolu**, nr. 6221, 24 Mayıs 1935.

gerçekleşmemiştir⁶¹. Sapan imzasını taşıyan bu makaleden şu satırları buraya alıyoruz: "Geçen yıl Ankara'da bir kongremiz toplanmıştı. Orada telli pullu nutuklar söylendi. Vaadler yapıldı, kararlar verildi. Ağzlarımız balla yapıştı, epeyce oyalandık. Kongre bu yıl tekrar toplanacaktı. Zamanı geldi, geçti, hâlâ bir hareket, hâlâ bir hazırlık yok! Bu gidişle beklemek de nafîle. Halbuki başta Matbuat Kanunu olmak üzere bu meslek namına yapılacak ne kadar çok iş var?..."

1922-1938 arasında İzmir basını bütün sıkıntı, problem ve külfetine⁶² rağmen önemli sayıda temsilcisiyle varlığını kuvvetlendirerek korumuştur. **Sadâ-yı Hak**, 17 Mart 1925 tarihinde Takrir-i Sükûn Kanunu gereğince kapatılmış, yöneticileri 15 Haziran 1930'dan itibaren Halkın Sesi'ni yayınlamaya başlamışlardır. Takrir-i Sükûn Kanunu basını mutlaka etkilemiş olmakla birlikte ilmî ve fikrî tartışmalar bütün hızıyla devam etmiştir.

C. BASIN-KAMUOYU İLİŞKİSİ VE ATATÜRK'ÜN TAVRI

1. Burada kamuoyu basın ilişkisi ve Atatürk'ün kamuoyu ve basına verdiği önem üzerinde durmak gerekecektir.

2. Bilindiği üzere kamuoyu dediğimiz kavram üzerinde farklı görüşler vardır. Bir görüşe göre kamuoyu, "İnsanların mensup oldukları sosyal grubun içinde yerleri gereği varmış olduğu yargıdır". Diğer bir görüşe göre de "iki veya daha fazla gözlemin mantıklı bir fikir olarak doğruluğunu kabul etmeye muktedir gruptur"⁶³. J.Bryce'a göre toplumda üç sınıf insan vardır. Birinci gruptakiler gazeteciler, kanun yapıcılar, profesyonel politikacılar, devlet üst görevlileri ve üniversite hocalarıdır. Bunlar halkla ilişkiler ve kamuoyunun oluşması açısından ön plânda gelirler. İkinci gruptakiler ise ne fazla eğitim almış kimselerdir ne de fazlaca haber ve bilgi kaynağına sahiptirler. Fakat bu kesimin politikaya ilgisi fazladır. Bunlar politikanın içinde olan insanlardır. Üçüncü grubu ise ilk iki grubun dışında kalan insanlar oluşturur. Bu gruptakiler halkla ilişkilerde lâkayddırlar. Ve kamuoyunda

61 Sapan, "Matbuat Rolünü Oynamıyorsa!...", **Anadolu**, nr. 6628, 3 Haziran 1936.

62 Zeynel Besim, gazeteciliğin külfeti ve problemleri karşısında şunları yazmaktadır: "Bizimkisi gazetecilik değil fedailik", Türkmenoğlu Zeynel Besim, "Yeni Bir Macera", **Hizmet**, nr. 992, 3 Nisan 1928.

63 Sözü edilen L. Dobb ve A.L. Lowel'in görüşleri hakkında daha geniş bilgi için bk. K.K. Aziz, **Britain and Muslim India**, Londra 1969, s. 4-5.

yaygın olan düşünceye ve akıma çok kolay adapte olurlar⁶⁴.

3. Kamuoyunun bilgilendirilmesi ve yönlendirilmesinde, basının rolü büyüktür. Basın, aktüel haberleri naklederek ve olayları yorumlayarak⁶⁵ kamuoyunu şekillendirir. Bunun yanında "yolsuzluk ve rezaletlerin" üzerine gitmek basının denetim yapma fonksiyonunu ön plâna çıkarır.

Basının en tabi görevi olan aktüel haberi duyurması önemli bir problem olmayabilir. Ancak onun yorumlanması ve ısrarla üzerinde durulması meselesinde siyasî, ekonomik, kültürel ve ahlakî faktörler etkili olur. Burada basına dolayısıyla basın mensuplarına düşen nedir? Oktay Kurtböke, bu konuyu da içine alan bir tebliğde şunları ifade eder;⁶⁶

"Hemen bütün dünyada kabul görmüş (basında) ortak kurallara baktığımızda, bunların başında doğru haber vermenin geldiğini tesbit etmek mümkündür. Gazetecinin bilgilendirme ya da haberciliğin bağımsızlık ve özgürlüğünü koruma ve savunma yükümlülüğü bulunmaktadır. Bu iki alan, çok açık biçimde belirlenmelidir. Gazeteci gerçeğe sıkı sıkı bağlı kalmalı ve bu çerçevede okuyucuyu yanlış bilgilendirecek biçimde haber vermekten kaçınmalı, haberin doğruluğunu çeşitli kaynaklardan araştırmalı, bir düzeltme varsa bunu yayınlamaktan kaçınmamalı, meslek gizliliğini korumalı, haberin kaynağını açıklamamalıdır".

4. Anadolu Ajansı Yönetim Kurulu eski başkanı Nihat Perin 19-21 Aralık 1975 tarihleri arasında İstanbul'da toplanan II. Türk Basın Kurultayı'nda verdiği "Haberin Gücü" konulu tebliğde "haber değerlendirme" hakkında birbirinden farklı şu görüşlerin bulunduğuna işaret eder.⁶⁷

(Haber değerlendirme yöntemleri konusunda) Taraflardan biri" haber objektif prensiplere göre olduğu gibi yayınlanmalı; yazan da, yayan da her-

64 Ay. Es., s. 5-6; Batı demokrasilerinde kamuoyunun üç tabakalı bir "piramit" şeklinde ele alındığı hususuna Duygu Sezer ve Yahya Akyüz de işaret etmişlerdir. Bk. Duygu Sezer, **Kamuoyu ve Dış Politika**, Ankara 1972, s. 78-79; Yahya Akyüz, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu (1919-1922)**, Ankara 1975, s. 6-7.

65 Bk. Akyüz, a.g.e., s. 9.

66 Oktay Kurtböke, "Basın Ahlakı Üzerine, **Türk Basınının Sorunları Sempozyumu 26-27 Mayıs 1986**, Ankara 1986, s. 58.

67 Basılı metinde bu tebliğ yoktur. zkr. Şemsi Belli, **Bâbü'lî ve Bâbü'dî, 1908-1988 Türkiye'de Basın Rezaletleri**, I, İstanbul t.y., s.; Bir İzmir gazetesi olan **Memleket**'in sahibi Mahmud Reşat, haberlerin gazeteciler tarafından ne hâle getirildiğini, sütunların nasıl doldurulduğunu belirtirken "Muharrirler bir kere kalemi ellerine aldılar mı, cart curt yazarlardı. Ama? Ne olursa şeklinde bir ifade kullanmıştır. Bk. Zakkumzâde, "İzmir Gazetelerinin İç Yüzü", **Memleket**, nr. 20, 2 Teşrin-i Evvel 927.

hangi bir değişiklik yapmamalıdır" iddiasında.

Karşı taraf ise "gazeteci haberi alır ve bunu kendi görüş ve inançları doğrultusunda değerlendirir, şekillendirir ve yorumlayarak kamuoyuna aktarır" prensibini savunuyor.

... (Birincilerin) savunduğu prensipler, okuyucu, dinleyici ve seyircilerin ülkelerinde ve dünyada olup bitenleri doğru öğrenmesini amaçlıyor. Bunlara göre kamuoyu yüzde yüz doğru objektif tarafsız haberler ve bunlara dayanan yorumlarla sağlıklı bir şekilde oluşturulabilir. Benimsenecek aksine bir yayın politikası haberi yozlaştırır, tahrif eder. Oluşturulan kamuoyu sağlıklı olmaz. Daha doğrusu kamuoyu aldatılarak oluşturulur. Böyle bir tutum ve anlayış çağdaş gerçeklikle bağdaşamaz, daha doğrusu basın ahlâkına ters düşen bir uygulama olur.

Karşı fikirde olanlar prensiplerini basın özgürlüğü anlayışlarına dayandırıyorlar; bu anlayışları şöylece özetlenebilir: "Basın özgürlüğü tutucu çevreler ve gerici siyasal görüşlere tanınmamalıdır. Basında ancak ilerici, devrimci yani ihtilâlcî, Atatürkçü fikirlere özgürlük tanınmalıdır. "Bu sınırlar konulduktan sonra da şöyle bir iddiayla ortaya çıkıyorlar:

Yayın organı, haberleşme aracı, haberlere dilediği gibi tasarruf eder, dilerse haberi yayınlamayabilir ya da kendi görüş ve politikasına uygun şekilde yorum hâline getirir. Böylece kamuoyunu dilediği doğrultuda oluşturur. Yahut da kamuoyunun kendi görüş ve politikasına ters düşen bir yönde oluşmasını bu yöntemle engeller."

Basın-yayın organlarının "tarafılığı" kendisine maddî yatırım yapanlardan, görevlilere, yazarlara ve okuyuculara kadar uzanan tabîî bir hak ve sorumluluktur⁶⁸.

5. Basın toplum için denetim görevini yerine getirirken, -yolsuzluk veya rezaletlerin üzerine gittiğinde- gerek yönetimden, gerekse bundan rahatsız olanlardan tepki alır.

Basının "yanılması", "yanıtılması" ve "uyarılması" ise kamuoyunun

68 "Taraf tutmak, şu ya da bu siyasal görüşten yana ağırlık koymak, basının en doğal hakkı. Ama gazeteyi, özellikle, para ve emek yatırımı yapanların malı saymak, hiç bir gazetecinin hakkı olmamak gerekir. Gazetenin sahibi, sadece imtiyaz sahibi, sadece o gazetenin oluşmasında emeği geçen fikir ve beden işçileri değildir. Gazetenin gerçek sahibi herkesten önce, o gazeteye Allah'ın her günü, kendi bütçelerinden belirli bir para ödeyen sürekli okuyucularıdır. Başlangıç yatırımı ve üretim emeği, kimin olursa olsun; işletme sermayesi okuyucundur...", Belli, a.g.e., s. 221.

oluşması ve yönlendirilmesi açısından üzerinde durulması gereken bir husustur. Şemsi Belli'nin işaret ettiği gibi bu milyonların yanılması demek olmakla beraber genellikle basın kendisi yanıltıldığını kabul etmemektedir.⁶⁹

"İnsanın bulunduğu her yerde yanılma da vardır, yanıltan da."

Edindiği bilgileri haber ve yoruma dönüştürerek milyonlara aktaran basının yanılması ve yanıltılması, milyonların yanılması ve yanıltılması demektir...

Kimler yanıltır basını? Yanıltma eyleminde özel çıkarı olan herkes!

Özel çıkar, mutlaka parasal, siyasal, partisel, ailesel, toplumsal düzeyde somut bir çıkar değildir her zaman. Bir kinin, bir öfkenin, kendini kabul ettirme çabasının, kaprisin, aşağılık duygusunun, güç gösterisinin, başkalarını zor durumda bırakabilme sadizminin belirtisi de olabilir bu yanıltma olayı.

İş çevreleri yanıltabilir basını... Siyasal güçler, partiler, liderler, kurumlar ve kuruluşlar yanıltabilir. Yerli ve yabancı istihbarat örgütleri, anarşi ve terör odakları, bürokratlar ve devlet kuruluşları yanıltabilir.

Dahası var: Patronu, üst düzey yöneticiler kendi istihbarat örgütü, kendi muhabirleri, yazarları, okuyucuları yanıltabilir... Hatta hatta olayların akış biçimi, olayların ve kameraların görüntüsü de yanıltabilir.

Bu denli sayısız yanılma olasılığının içinde basına düşen görev, her ne pahasına olursa olsun, yanılmamak ve kamuoyunu yanıltmamaktır.....

Kaldı ki... Babiâli'de hiçbir gazete, dışarıdan herhangi bir uyarı olmadan, kendiliğinden, yanılığını tüm çıplaklığı ile okuruna açıklamak ve özür dilemek içtenliğini göstermez çoğu zaman.

Yalanı, yanlış, yenilgisi ve kusuru yüzüne vurulacağı zamana kadar her şeyi gizler kamuoyundan. Bu gizleme olayının ayrı bir yanıltma olduğunu düşünmez. Gerçekler ortaya çıktıktan sonra da değişik anlamlar yüklenen sözcüklere, sütunlar arasında canbazlık yaptırarak kendisini haklı, başkalarını haksız gösterme, kusurunu kamufle etme çabasına yönelir. Bu tevیل çabası, aynı konuda kamuoyuna yönelmiş üçüncü bir yanıltma olayıdır."

Basının yanılma ve yanıltılma ihtimalinin çok fazla olmasına rağmen

⁶⁹ Ay. Es., s. 115-116; "Yanıltılma ve yanıltmanın hissedilmesi kamuoyunda basına ve basın mensuplarına olan güveni sarsar. Bir İzmir gazetesinin itirafı bu bakımdan dikkate değerdir. "Gazetecinin halk üzerinde muasır anlamı yalancı, uydurucu vesairedir.... Müşterek eseri (gazete) yüz paraya satın alan okuyucunun vardığı bu sert hükme biz de bazen iştirak ederiz..." Akın, nr. 77, 14 İkinci Kânun 1936.

kamuoyu üzerindeki tesiri hemen hiçbir zaman azalmamıştır. Basının kamuoyunu mümkün olduğu kadar doğru yönlendirmesi ve onun adına denetim yapması bir ideal olarak hâlâ varlığını korumaktadır. 1950'li yıllarda "küçük bir hahıyı hediye olarak kabul eden Amerikan devlet adamlarından birisinin, basının hücumıyla, görevinden ayrılmak zorunda kalmasının" Türkiye'de yankı uyandırması⁷⁰ basının gücünü ve kamuoyundaki etkisini gösterir.

6. Basının kamuoyu üzerindeki tesiri incelenirken dikkate alınması gereken diğer bir konu da İzmir basını ile Anadolu Ajansı arasındaki ilişkidir. 1924 yılında Bütçe Kanunu ile Matbuat İdaresi'nden ayrılarak bir özerk şirket hâline getirilen Anadolu Ajansı⁷¹ ile İzmir basını arasında incelediğimiz dönemde iyi bir ilişkinin olduğu söylenemez. İlk önceleri Ajans'ın imkânsızlıklar içinde olduğundan ve teknik eksikliklerden bahsedildiği hâlde zamanla bir siteme ve önü alınamayan şikâyetlere sahne olan İzmir basınından bazı örnekler vermek konunun daha kolay anlaşılmasına yardımcı olacaktır: **Türk Sesi** 21 Eylül 1923 tarihinde Anadolu Ajansı'nın yetersizliğinden bahsettikten sonra imkânsızlıklardan bahseder⁷². Aynı yılın sonuna doğru bu kez **Ahenk**'de de bir yazı yayınlanır:⁷³ "Anadolu Ajansı Ankara'dan İstanbul'a gidiyor. İstanbul gazeteleri yazıyor. Sonra da bu gazeteler İzmir'e geliyor. İzmir'de satılıyor. Neden sonra aynı ajans lütfen gazetelemimize vusul buluyor. Telgrafçıların emeklerine mi yanılıyor, yoksa bizim ajanslarla intizarla geçen zamanlarımıza mı acınır, bilemiyoruz! İşin garibi şu ki, İstanbul ajansı müdürü Hidayet Bey, bize tebligatta bulunuyor. Ve diyor ki; ajanslar buradan vaktiyle telgrafhaneye veriliyor, siz kaç saat tehirle alıyorsunuz. Muhterem Hidayet Bey'in telgrafla vaki olan bu suallerine günler ve haftalar geçti de cevap veremedik. Çünkü imkân yoktu. Vaktinde alıyoruz desek almamış olacaktık. Almıyoruz desek belki alacaktık. Şimdi kaç günler oldu. Vaktinde, değil İstanbul'dan Ankara'dan da alamıyoruz. Ve sonra aldığı da nedir? İstanbul ve Ankara gazetelerine tebliğ edilen havadi-

70 Uluğ İğdemir, "Aydınlara Düşen Görev", **Ulus**, 13 Temmuz 1960; Bk. Ay. Yaz, **Yılların İçinden; Makaleler, Anılar, İncelemeler**, Ankara 1976, s. 87.

71 Server İskit, **Türkiye'de Matbuat Rejimleri ve Politikaları**, ş.y., 1943, s. 246; Topuz. a.g.e., s. 134; Enver Behnan Şapolyo, **Türk Gazeteciliği ve Her Yönüyle Basın**, Ankara 1971, s. 291.

72 **Türk Sesi**, nr. 99, 21 Eylül 1339-1923.

73 "Maşallah" **Ahenk**, nr. 9381, 14 Teşrin-i Sani 1339-1923.

sin onda biri, vaktinde de alamıyoruz. Buna mı teessüf etmeliyiz? Yoksa bu son günlerde ajansın İzmir'de anlaşılmasını manasına mı? Gülmeli miyiz bilemiyorum..."

İsmail Hakkı da *Sadâ-yı Hak*'da bu konuya temas eder;⁷⁴ "Milletin hazinesinden yüz bin kûsur lira para aldığı hâlde vazifesini ve hikmet-i teşkilini anlamayan bir müessesese varsa o da Anadolu Ajansıdır."

Bu ajans evel emirde hariçle kendisini katıyyen alâkadar görmüyor. Vazifesini dahilî gazetelere haber nakli, bir iki vekilin haseb-i âlicenab beyanatını tamim etmekden ibaret zannediyor. Eğer bunu da hakkıyla yapabilmiş olsa yüz bin liraya acımayacak; bu kadar para ile bu kadar iş görölüyor deyip geçecek idik. Halbuki vaziyet tamamen aksidir. Ajans ne dahilî ne de haricî müsbet hiçbir iş görmemekte bazan işlediği hatalarla nakabil-i tamir dahineler açmaktadır.

Velhasıl hükümetin dahilî ve haricî propaganda vazifesini yapacak ciddi teşkilâta ihtiyacı vardır. Bu neye mal olur ise olsun yapılmalıdır. Memleketin buna ihtiyacı vardır. Eğer bütçe meselesi bu teşkilâta mani ise Anadolu Ajansı'nı kapamalıdır. Zira gülünç olmakta kendi kendimizi aldatmakta mana yoktur. Yüz bin kûsur liraya yazıktır."

Millî Mücadele'yi ve Cumhuriyet'in ilânını takip eden aylarda beliren bu rahatsızlık ve şikâyetler azalmayacak ve giderek artacaktır. *Hizmet* 1926 yılında "Anadolu Ajansının islah edilmesi lazımdır"⁷⁵ derken, 1932 yılında *Anadolu*'da Kemal Talat, biraz da mizahî olarak aynı konuya temas eder;⁷⁶ "Anadolu Ajansı Amerika, Japonya, Çin havadislerini günü gününe veriyor. Bu çabukluğa aşkolsun dememek insafsızlık olur.

Anadolu Ajansı memleket haberlerini kırk sekiz saat sonra veriyor. Dil kurultayına ait telgrafları günü gününe vermedi. Gece yaralarına kadar bekledik. Ne gelen var ne giden. Çabukluğuna aşkolsun dedik, ya bu betaetine ne diyelim? Ne denir? Ya sabır, ya selâmet demekten başka....

Ajans'ın İstanbul'daki memuru, işin ehemmiyetini takdir ederek ona

74 İsmail Hakkı, "Anadolu Ajansı, *Sadâ-yı Hak*, nr. 1383, 10 Temmuz 1340-1924; aynı yazar on gün sonra, Başvekil İsmet Paşa'nın Manisa nutkunu İstanbul ve Ankara basınına aktaran Anadolu Ajansının İzmir basınına ilgi göstermemesi üzerine bir makale daha yazar; "İsmet Paşa'nın Nutku Münasebetiyle", nr. 1388, 20 Temmuz 1340-1924.

75 *Hizmet*, nr. 387, 7 Nisan 1926.

76 Kemal Talat, "Anadolu Ajansının Çabukluğu", *Anadolu*, nr. 5420, 28 Eylül 1932.

göre davransaydı, İzmir'le beraber Aydın, Denizli, Manisa, Muğla, Isparta, Burdur vilâyetleri ve mülhakatı halkı kurultay müzakeratını bir gün sonra okumuş olmazdı.

....

Anlaşıyor ki ajans, elindeki değneğin iki ucunu birleştiremiyor. Acaba yıldırıma taş çıkartan çabukluğu ile kaplumbağaya rahmet okutan betaetini birbirine karıştırıp ikisinden bir hulasa çıkaramaz mı? Eğer ikisinin ortasını bulabilirse, o zaman ...

Olmayacak duaya amin diyemedim."

Orhan Rahmi de Anadolu Ajansı'nın Ankara ve İstanbul'daki basın lehine taraflı, İzmir'e karşı ise vurdum-duymaz olduğunu⁷⁷ ısrarla vurguladıktan sonra daha geniş tir makale yayımlayarak bu ajansı tahlil ve tenkit eder;⁷⁸

"Bizim bir Anadolu Ajansımız vardır. Haberleri; telgraf veya telsizle değil kağıt ile taşır. Vurdum-duymaz, aleyhinde neşriyata kızmaz, sabırlı, olgun, filezof bir müessesedir. Eğer yarı resmî bir müessese olmasaydı, onun çatı 'kenarına maşallah sübhanallah' levhaları ile bir tutam boncuk, birkaç sarmısak asar; "-uyu da büyü yavrum!" derdik..

Fakat öyle değil yarı resmî bir sıfatı var. Aynı zamanda matbuata para ile haber verir. Gazetelerin müşterek bir istihbarat bürosu gibidir. Ne hikmettir, ne iştir bilinmez, bu müessese ile İzmir matbuatının arasında meçhul bir kara kedi dolaşır durur.

Haberlerin çoğu ve iyileri sağ elden derhal İstanbul'a giderler. Biz yüzlerini hiç görmeyiz. Şurada en yakın misalini vereyim de bizim ajansın hikâyesi biraz daha aydınlansın.

İzmir civarında bir Fransız torpidoları hadisesi oldu. Biz bunu duymadık mı? Duyduk, hem de aynı günde. Kaleme sarıldık, fakat durduk, hadiseyi resmî kanaldan beklemeği daha muvafık bulduk. Çünkü yapılacak yanlışlığın fena akisler uyardırması muhtemeldi. Bir de ne, bakalım:

Ajans'ta kısa bir haber. **Eko de Paris** hadiseyi yazıyormuş, mühim değilmiş. Bir yanlışlık olmuş, mesele kapanıp gitmiş. İzmir matbuatına dahil bütün arkadaşların yüzü kızardı. Burnumuzun dibinde bir hadise olsun,

77 Orhan Rahmi, "(A.A.) ya Dair", **Anadolu**, nr. 5929, 4 Haziran 1934.

78 Orhan Rahmi, "A. Ajansına Maşallah", **Anadolu**, nr. 6038, 14 Teşrin-i Evvel 1934.

biz yazmayalım ve ajans vasıtasıyla Paris'teki bir gazeteden naklen hadiseyi sütunlarımıza geçirelim. Bu ne acıdır, ne fecidir?. İş bununla bitti zannetmeyin. İstanbul muhabirimiz bize bir telgraf veriyor ve diyor ki:

- Hadise şöyle olmuştur, böyle olmuştur ajansta da tebliğ var...

Yani İstanbul gazeteleri, hadiseyi yazmışlar, ajansın da tebliğini almışlar ve muhabirlerimiz bize haber veriyorlar. Biz ise gazeteciliğimizin sırtımıza yüklediği vazifeyi ifa edememekten mütevellit derin bir acz içinde kıvranmaya başladık.

....

Valimiz Kâzım Paşa'dan ve Matbuat Umûm Müdürlüğü'nden rica ediyoruz. Bizim maddî ve manevî haklarımız, menfaatlerimiz ve şerefimiz korunmalıdır, ne yapılacaktır yapılmalı buna çare bulunmalıdır. Biz de memleket gazetesiyiz."

Ajans'ın, İzmir'i ikinci sınıf saydığını⁷⁹ iddia eden Şevket Bilgin, *Yeni Asır*'da sabahlara kadar beklenildiği hâlde Anadolu Ajansı'nın telgraflarının gelmediğini belirterek şunları yazar;⁸⁰ "... Bir devlet kurumu sayılan Anadolu Ajansı İzmir'e küçük bir şer gözüyle bakmaya alışmıştır. Birçok kez Ajans'ın İzmir'e karşı ilgisizliğinden dert yandık. Aldıran olmadı. Yurtdaşları, memleket dışında ve içinde olup bitenlerden duyuklandırmak ödevini üzerine alan bu ulusal kurum, esfele yazmalıyız ki, ödevini hiç de anlamış görülüyor. Daha doğrusu ajans kendini yalnız İstanbul gazeteleri hesabına çalışmak için kurulmuş bir kurum sanıyor. İstanbul gazetelerine verilmiş olan yığın yığın haberle görürüz ki, İzmir'e bunların verilmesi belki de gereksiz sayılmıştır. Radyolarımızdan faydalanma yolunu bulmasaydık, ajansın İzmir gazetelerini her gün unutan zavallı servisleriyle gülünç duruma düşerdik..."

Halkın Sesi de 1937 yılında konunun hâlâ gündemde bulunduğuna işaret eder;⁸¹ "Hadiseleri yirmi dört saat, kırk sekiz saat tehirle veren ajans İzmir'de dört tane yevmi gazetenin çıkışından ve İzmir efkar-ı umumiyesinin Türkiye'nin en mütekasif bir noktası oluşundan da mı haberdar değildir acaba."

Basında çıkan bu gibi pek çok yorum, pek çok yazı vardır. İzmir basını

79 Şevket Bilgin, "Ajans ve İzmir Gazeteleri", *Yeni Asır*, nr. 8900, 31 Mart 935.

80 Şevket Bilgin, "Ajans Daha Uyuyacak mı?", *Yeni Asır*, nr. 8964, 5 Temmuz 935.

81 "İzmir'i Hiç Sayan Anadolu Ajansı", *Halkın Sesi*, nr. 3138, 6 Temmuz 937.

Anadolu Ajans'ın kendisini savunan yazılara da yer vermiştir⁸².

Anadolu'nun sahibinin oğlu (1951'den sonra sahibi) Aydın Öktem, "O zaman bir Anadolu Ajansı vardı. Haberleri radyodan alırlardı"⁸³ dediğine göre ihtilâf, önemli ölçüde telgraf haberlerinden kaynaklanmaktadır. İzmir'deki basının mahallî olması yani belli bir bölgeye hitap etmesi, buradaki gazete tirajlarının düşük olması ve dolayısıyla kamuoyu üzerindeki tesirinin az olması, o günün maddî ve teknik imkânlarının yetersizliği İzmir basınına Anadolu Ajansı nazarında geri plânda bırakmış olmalıdır. Çeşitli tarihlerde ve çeşitli gazetelerde çıkan bunca yazının kasdî ve haksız olduğunu düşünmek mümkün değildir. 1975 yılında sunulan bir tebliğdeki şu ifadelerle bakacak olursak;⁸⁴ "Bizde Atatürk'ün kurduğu bir Anadolu Ajansı vardır. Hâlâ 'yurt haberleri'ni 'fahri muhabirlerle' idare etmek zihniyetinden vazgeçmemiştir. Haberlerin muntazaman masrafsız olarak merkeze ulaşmasını ister. Anlaşmalı ücretli muhabir aramaz..." Demek ki, 1920'li ve 1930'lu yıllardaki şikâyetlerde İzmirli yazarlar haklıdır.

7. Basın, kamuoyunun oluşmasında ve yönlendirilmesinde önemli bir etkiye sahiptir. Yahya Akyüz'ün ifade ettiği gibi, "Basının kamuoyunu etkileme, oluşturma rolü, onun görevleri arasında sayılan şu iki esastan doğar: Aktüel haberleri nakletmek gazetenin en önemli görevidir; sonra olayları yorumlamak, değerlendirmek görevi gelir... Gazetelerin keşfinden beri kanaatlerin ifadesini kısıtlayan, düzenleyen yasalar konması basının kamuoyunu etkileme gücünün kavrandığını gösteren bir delildir... Basının kamuoyunu oluşturma ve aksettirme gücü radyo ve televizyon gibi araçların bulunmadığı bir toplumda daha da önem taşır"⁸⁵. Bizim çalışmamızda ele aldığımız 1922-1938 yılları arasında Türkiye'de televizyon henüz mevcut değildi. Radyo ise pek az sayıda aileye girebilmiş bir iletişim aracıydı. Bu bakımdan söz konusu devrede basının kamuoyunda çok önemli bir rol oynayacağı açık bir husustur.

Bunu iyi kavrayan Atatürk de basın ve kamuoyunun önemini çeşitli tarihlerdeki konuşmalarında dile getirmiştir. **Vatandaş İçin Medenî Bilgiler Dersi** notlarında işaret ettiği gibi basın ve toplantı hürriyetleri olmadan,

82 Örnek olarak bk. **Yeni Asır**, nr. 8816, 3 Kanun-ı Evvel 1934.

83 Zkr. Özer, a.g.t., s. IV.

84 Behçetoğlu Muzaffer Görktan, "4 Numaralı Komisyonla İlgili Tebliğ", **İkinci Türk Basın Kurultayına Sunulacak Tebliğler**, Ankara 1975, s. 106.

85 Akyüz, a.g.e., s. 9.

topluma ait işler hakkında geniş bir tenkit sahası bırakılmadan kamuoyu görevini yapamaz. Millî hâkimiyet ve temsilî hükümet fikrinin yayılması ve yükselmesi ancak kamuoyunun yükselmesi ile mümkündür. Bundan daha önce yani 1922'de yaptığı bir konuşmada da milletlerin kamuoylarını dünyaya tanıtmak zorunda olduğunu vurgulamıştı. Ona göre bütün bunları yapacak ilk vasıta basındır.

Gene ona göre; "Matbuat milletin sadâ-yı umumisidir. Bir milleti tenvir ve irşadda, bir millete muhtaç olduğu gıda-yı fikrîyi vermekte, hülâsa bir milletin hedef-i saadet olan istikamet-i müşterekede yürümesini teminde, matbuat başlı başına bir kuvvet, bir mektep, bir rehberdir. Ehemmiyet ve ulviyeti cihan-ı medeniyette bedahet kasbeden matbuata, hükümetimizin birinci derecede atf-ı ehemmiyet eylemesi, bu hususta sarfedeceği mesaiyi millete ifa ile mükellef olduğu hayırlı hizmetlerin baş tarafına koyması meclis-i âlinin katiyetle talep edeceği hususattandır."⁸⁶

8. Dünya kamuoyunun öğrenilmesi ve toplum hayatının düzene sokulmasında birinci ve en önemli araç olarak basını gören M.Kemal Paşa, Millî Mücadele sonrasında Türk basınına yanına çekmeye çalışır. İstanbul basınına Millî Mücadele'ye daha yakın gördüğü temsilcileriyle 16 Ocak 1923'de İzmir'de bir basın toplantısı yapar. Toplantıya **Tevhid-i Efkâr**'dan Velit Ebüzziya, **Vakit**'ten Ahmet Emin, **Akşam**'dan Falih Rıfki, **İkdam**'dan Yakip Kadri, **Tanin**'den İsmail Müştak, **İleri**'den Suphi Nuri ve Kılıçzade Hakkı katılırlar⁸⁷. Bundan hemen sonra, 30 Ocak 1923'de İzmir'de **Anadolu**, **Ahenk**, **Sadâ-yı Hak**, **Şark** ve **Yeni Turan** gazeteleri başyazarlarını kabul ederek, onlarla barış ve millî hâkimiyet konusunda sohbet eder⁸⁸. Bu başyazarlar sırasıyla şunlardır: Haydar Rüştü, Mehmet Şevki, Mehmed Sırrı, Halil Zeki ve Arif Oruç. Cumhuriyet'in ilânından sonra da, bu olayı erken bularak tepki gösteren İstanbul basınına belli başlı temsilcileriyle 5 Ocak 1924'de İzmir'de ikinci bir toplantı yapar. Bu toplantıya **Tanin**'den Hüseyin Cahit, **Vatan**'dan Ahmet Emin, **Tercüman-ı Hakikat**'ten Hüseyin Şükrü, **Akşam**'dan Necmettin

⁸⁶ **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, I, Ankara 1945, s. 224; Atatürk'ün basın ve kamuoyu konusundaki görüşleri hakkında daha geniş bilgi için bk. A. Afetinan, **Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları**, Ankara 1969, ss. 306-317; **Atatürkçülük-Atatürk'ün Görüş ve Direktifleri**, I, Ankara 1984, ss. 306-317.

⁸⁷ Geniş bilgi için bk. İsmail Arar, **Atatürk'ün İzmir Basın Toplantısı (16/17 Ocak 1923)**, İstanbul 1969.

⁸⁸ Bk. **Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri**, II, Ankara 1989, ss. 85-87; İzmir basınındaki bir yankı için bk.

Sadak, *İleri*'den Celal Nuri ve *İkdam*'dan Ahmet Cevdet katılırlar. Toplantıda Atatürk basın mensuplarına yeni rejimin siyasî aşamalarının henüz bitmemiş olduğunu belirterek, kendilerinden Ankara ile uyumlu bir yayın faaliyetinde bulunmalarını ister⁸⁹. Rahatlıkla anlaşılacağı gibi yeni Türk devletinin lideri toplumda köklü değişik-likler yaparken basının rolü ve desteğinin önemini çok iyi kavramış, açıkca onlardan yardım isteyerek, en azından karşı çıkmamalarını sağlamayı düşünmüştür⁹⁰. Ancak İstanbul basını bu isteğe uymayarak, daha iç politikada muhalif partiler ortaya çıkmadan önce kendi başına muhalefete başlamış ve Halk Fırkası iktidarına karşı harekete geçmiş bulunuyordu. Bunların başında *Tanin*'den Hüseyin Cahit, *Tevhid-i Efkâr*'dan Velit Ebüzziya, *Vatan*'dan Ahmet Emin ve *Sebilürreşat*'tan Eşref Edip vardı. O dönemin kamuoyundaki hâkim kanıya göre bu dört yazardan Hüseyin Cahit ittihat grubunu, Ahmet Emin Rauf Bey grubunu, Velit Ebüzziya ve Eşref Edip şeriatçı ve hilâfetçi grubunu temsil ve müdafaa etmekteydi⁹¹. Aslında bu muhalefetin gerisinde yazarların Cumhuriyet'in ilânından sonra giderek hilâfetin de kaldırılacağı endişesi yatmaktaydı. Söz konusu yazarlar arasında "İnkılâpları doğuran inançlarda Atatürk'le aynı paralelde olmasına rağmen Hüseyin Cahit Yalçın'ın da bulunması" düşündürücüdür⁹².

9. Hilâfetin kaldırılması ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasından sonra İstanbul basını öteden beri sürdürdüğü muhalefeti devam ettirince bu sefer hükümet basın konusunda daha köklü tedbirler almak gereğini hisseder ve basının tavrı ile Şeyh Said İsyanı arasında bağ kurarak 4 Mart 1925 tarihinde kendisine geniş yetkiler tanıyan Takrir-i Sükûn Kanunu'nu Meclis'ten çıkartır. Kanunun çıkışının ardından *Tanin*, *Tevhid-i Efkâr*, *Sebilürreşat*, *Vatan*, *Aydınlık* ve *Resimli Ay* gibi değişik eğilimlere sahip gazete ve dergiler kapatılır. Yazarlar da Ankara ve Şark İstiklal Mahkemeleri'ne sevk edilerek tutuklanırlar. Böylece muhalif gazeteciler etkisiz bir duruma getirilmişlerdir⁹³. Bu arada İzmir'de çıkan *Sadâ-yı Hak* da kapatılmış, ancak başyazarı Mehmed Sırrı mahkemeye sevk edilmediği için

89 Ali Gevgilili, "Türkiye Basını", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, I, İstanbul 1983, s. 214.

90 Bk. Ergün Aybars, *İstiklâl Mahkemeleri 1923-1927*, Ankara 1982, s. 11.

91 Behçet Cemal, *Şeyh Said İsyanı*, İstanbul 1955, s. 11-12.

92 Ö. Faruk Huyugüzel, *Hüseyin Cahit Yalçın'ın Hayatı ve Edebi Eserleri Üzerinde Bir Araştırma*, İzmir 1984, s. 34.

93 "Takrir-i Sükûn Kanunu basınıla birlikte tüm muhalefeti bertaraf etti. Partiden gelen yönergeleri tartışmasız topluma yansıtan basın, Türk İnkılâbının dokunulmazlığı için büyük çaba sarfeder. Cumhuriyet Halk Partisi ise basını her açıdan kendisine bağımlı kılar. Gazete sahiplerinin önemli bir kısmı milletvekiliydi. Hem kâğıt, hem de ilânlar devletin kontrolü altındaydı. "Orhan Koloğlu, *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*, İstanbul Ağustos 1992, s. 64-65.

artık **Cumhuriyet** gazetesini çıkarmaya başlayan Yunus Nadi yönetimindeki **Yeni Gün**'ü İzmir'e taşıyarak yazı faaliyetine devam etmiştir.

Böylece sonuçta özellikle İstanbul basınının muhalefeti engellenmiş, Türk basınının Atatürk'ün istekleri doğrultusunda kamuoyunu oluşturması sağlanmış olur. Açık bir muhalefet içinde olmayan İzmir basını da bu çerçevede yoluna devam eder.

10. Bir taraftan ülkenin küçük bir kısmına hitap etmesi, diğer taraftan tirajının düşük olması yüzünden Türkiye'de kamuoyunu doğrudan yönlendirme durumunda olmayan İzmir basını özellikle kendisini sürekli takip eden okuyucularına muhtevası zengin gazete ve dergiler sunan bir görüntüye sahiptir. Yayınladığı haber ve yorumların dışında ihtiva ettiği roman, tefrika, hikâyeler ve zaman zaman resim ve karikatürleriyle dikkat çekmektedir. Rejimi demokrasinin üstünde tutan İzmir basını idarenin yanında yer almış, o şekilde okuyucusuna hitap etmiş ve kamuoyunu yönlendirmiştir.